

DEĞİŞİM ÇAĞINDA AVRUPA VE OSMANLI

AVRUPA'DA DEĞİŞİM ÇAĞI

Değişim Öncesi Avrupa'nın Genel Durumu

- ✓ Avrupa'da Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından (476), XVI. yüzyılın başlarına kadar siyasi, sosyal ve ekonomik alanda en yetkili kurum Roma Katolik kilisesi ve papalık olmuştur. Papalığın bu gücü elde edebilmesinde;
 - siyasi otorite boşluğunun kilise ve rahipler tarafından doldurulması,
 - Oxford ve Bologne gibi dönemin önemli üniversitelerini kontrol altına alması,
 - Aristo ve Batlamyus'un öğretilerini değişmez doğrular olarak kabul etmesi,
 - kilise öğretilerine karşı gelenlerin Engizisyon mahkemesinde yargılanması,
 - kilise topraklarından alınan vergilere ve halktan kilise adına toplanan paralara sahip olması etkili olmuştur.

Martin Luther'i Aforoz Eden Papa X. Leo

DİFnot

Kilisenin oluşturduğu bu düzen, merkezî otoritesi güçlü olan İngiltere ve Fransa'da geçerli olmamıştır. Papa, Kutsal Roma Gerken İmparatorluğu (Habsburg hanedanlığı) ile kurduğu ittifakla bu siyasi güçlere de nüfuz etmek istemiş fakat başarılı olamamıştır.

- ✓ Kilise, dinî hayatın toplumun en önemli unsuru olarak görülmesini istemiştir. Bundan dolayı da ortak mülkiyeti esas alan anlayışla,
 - Şahsa ait arazileri kilise hazinesine katmıştır.
 - Mülkiyet sisteminin tartışılmasını yasaklamıştır.
 - Geçim için gerekli olandan daha fazla istenmesini günah saymıştır.
 - Ticaretle uğraşan ve para politikası takip eden burjuva sınıfının faaliyetlerini kısıtlamıştır.

DİFnot

Kilisenin mülkiyet ve ticaret konularındaki bu tutucu tavrı, Avrupa toplumunun Orta Çağ boyunca sefalet içinde yaşamasına ve doğu dünyasının zenginliklerine imrenmesine neden olmuştur.

Burjuvazinin Yükselişi

- ✓ Papanın XI. yüzyıldan itibaren İslam dünyasına defalarca yüksek maliyetli Haçlı Seferlerini organize etmesi, kilise hazinesinin boşalmasına ve burjuvalardan borçlar alınmasına neden olmuştur.
- ✓ Burjuvalar kilisenin kısıtlamalarının büyük bir kısmından kurtularak Akdeniz ve Avrupa ticaretini canlandırarak zenginleşmiştir.
- ✓ Coğrafi Keşiflerin de etkisiyle zenginliklerine zenginlik katan burjuvalar; sanata, bilime, edebiyata destek vermeye başlamıştır. Bu çalışmalara verdikleri destekle kilisenin oluşturduğu skolastik düşüncenin zayıflamasına, Rönesans ve Reform'un başlamasına ortam hazırlamışlardır.

Rönesans ve Reform: Düşünce ve Dinde Değişim

Rönesans	Reform
Başladığı yer: İtalya Başlatan öncü: Petrarca (Petrarka) Ortaya çıkarttığı akım: Hümanizm Hazırlayan koşullar: - Coğrafi Keşiflerin etkisiyle zenginleşen burjuva sınıfının bilim, güzel sanatlar ve edebiyatla uğraşan kişilere destek vermesi - Bilim insanlarının XIV. yüzyıldan itibaren Yunan ve Roma dönemlerine ait unutulmuş eserleri yeniden yayınlaması - Haçlı Seferleri ile İslam dünyasının bilimsel çalışmalarından haberdar olunması - Roma, Venedik ve Floransa'da halk kütüphanelerinin açılması - Rönesans sanatçılarının, çalışmalarını ve etkilerini matbaanın gelişmesiyle daha geniş alanlara yayabilmesi Sonuçları: Avrupa'ya etkileri - Skolastik düşüncenin yerini hümanist düşünce aldı. - Avrupa ülkelerinde bilim, sanat ve edebiyat alanlarında papalığın dışında yeni bir dünya görüşü ortaya çıktı. - Deney ve gözleme dayanan pozitif düşünce gelişti. - Akıl ve Aydınlanma çağlarına zemin oluştu. - Reform Hareketlerinin başlamasına zemin hazırladı.	Başladığı yer: Almanya Başlatan öncü: Martin Luther Ortaya çıkarttığı akım: Laiklik / Sekülerizm Hazırlayan koşullar: XVI. yüzyılda Katolik kilisesine bağlı bir kısım hümanist din adamının kiliseye karşı dinsel bir hareket başlatması - Hümanizm sayesinde, Hristiyanlığın kaynaklarına inilmesi ve serbest düşüncenin yayılması - Matbaanın yeni fikirleri, geniş halk kitlelerine yayması - Haçlı Seferlerinde başarısızlıklardan sonra papalıkta çöküşün hızlanması ve kiliselerde ıslahat fikrinin yayılması - Hristiyanlık inancının orijinal metinlerine dönüşmek istenmesi - Kilisenin endüljans satışıyla halkı sömürmesi Sonuçları: Avrupa'ya etkileri "Dinin esas kaynağı Tanrı'nın sözlerinden ibarettir. Buna havarilerin ve ilk Hristiyan azizlerin yorumundan başka bir şey katılamaz. Din ve ibadet, herkesin vicdanına ait bir iştir." esasları benimsendi. - Almanya'da 1529-1555 yılları arasında mezhep savaşları yaşandı. Bu savaş sonrası Katolik Alman Kral ile Protestan prensler arasında Ogsburg Antlaşması (1555) imzalandı. 1618-1648 yılları arasında Otuz Yıl Savaşlarına neden oldu. - Almanya'da Protestanlık, İngiltere'de Anglikanizm, Fransa'da Kalvenizm mezhepleri ortaya çıktı. - Devlet ve kilise hukukunun birbirinden ayrılmasını, sekülerizm ve laiklik kavramlarının benimsenmesini sağladı.

ÖRNEK-1

Orta Çağ sonlarında Avrupa'da bilimin, kilisenin baskı ve denetiminden kurtulmaya başlamasında;

- I. Feodal düzen,
- II. Haçlı Seferleri,
- III. Coğrafi Keşifler

unsurlarından hangilerinin etkili olduğu söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2021-AYT)

ÖRNEK-2

Aşağıdakilerden hangisi, XVI. yüzyılda Martin Luther'in görüşlerinin Avrupa'da hızla yayılmasının nedenlerinden biri değildir?

- A) Sanayi Devrimi'nin yaşanması
- B) Matbaanın rolü
- C) Alman prenslerin desteği
- D) İncil'in Almancaya çevrilmesi
- E) Hümanizm'in etkisi

(2019-AYT)

Avrupa'da Din Savaşlarından Modern Devlete

- ✓ İngiltere ve Fransa XII. yüzyıldan itibaren papalıktan bağımsız bir siyaset işlemiş, papa ve Habsburg hanedanının birlikte kurmaya çalıştığı Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun dışında kalmak için mücadele etmiştir.
- ✓ XVI ve XVII. yüzyıllarda Katolik kilisesine karşı eleştirilerin artmasıyla din temelli siyasi ve askerî mücadeleler yaşanmıştır.

DİFnot

İngiltere ve Fransa bu durumdan dolayı Habsburg hanedanlığı ile rekabet hâlinde olan Osmanlı Devleti'yle iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır.

Otuz Yıl Savaşları (1618-1648)

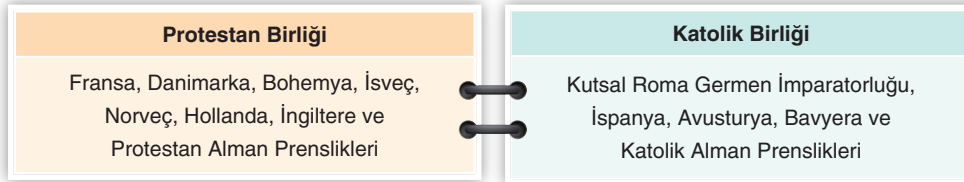
Otuz Yıl Savaşı'na Giden Süreç

- ✓ Reformun öncüsü Martin Luther'i destekleyen Alman prensleri ile Alman imparatoru arasında 1520-1555 yılları arasında süren savaşlar Augsburg (Ogsburg) Antlaşması (1555) ile sona erdi. Bu antlaşmanın maddeleri aşağıda verilmiştir.
 - Prensler istediği mezhebi seçebilecek.
 - Halk, yönetimi altında bulunduğu prensin mezhebini seçecek ya da göç edecek.
 - Protestanlar ve Katolikler eşit sayılacak.

Otuz Yıl Savaşlarının Başlaması

- ✓ Alman imparatorunun Protestanlara inanç özgürlüğü sağlayan Augsburg (Ogsburg) Antlaşması'nı (1555) ihlal etmesi, Protestan prenslerin tepkisine neden oldu.
- ✓ Almanya'da Katolikler ve Protestanlar arasındaki uyuşmazlık XVII. yüzyılın ilk yarısında artınca Katolik ve Protestan ittifak grupları ortaya çıktı.

Otuz Yıl Savaşlarında Taraflar

DİFnot

- Katolik olan Fransa'nın, Protestan birliğini desteklemesinde İspanya ve Almanya'ya karşı siyasi ve askerî rekabette olması etkili olmuştur. Bu durum, Otuz Yıl Savaşlarında din dışı çıkarların da gözetildiğinin kanıtıdır.
- Devletlerin iç ve dış siyasetini dinin etkisinde kalmadan yürütmesine **sekülerizm (din dışılık)** denir.

Otuz Yıl Savaşlarının Sonu: Westphalia Antlaşması (1648)

- ✓ Katolik birliği, Alman prenslerin Alman imparatoruna verdiği desteği çekmesi üzerine dağılmış Otuz Yıl Savaşlarını Protestan birliği kazanmıştır.
- ✓ Otuz Yıl Savaşları, Habsburgların Fransa ve İsveç'le ayrı ayrı imzaladığı antlaşmaların bütününe ifade eden Westphalia Antlaşması ile resmen sona ermiştir.

DİFnot

Osmanlılar; Anadolu'da Celaliler, doğuda da İran ile sorunlar yaşadığı için Otuz Yıl Savaşlarından istediği gibi yararlanamamıştır.

Westphalia Antlaşması'nın Sonuçları

- ✓ Devletler arası savaş ve iktidar sorunlarının din etkisinde kalınmadan çözülmesi, modern devletler hukukunun doğmasına ortam hazırlamıştır.

DİFnot

Westphalia Antlaşması ile ortaya çıkan modern devlet anlayışı ile kilisenin devlet ve toplum üzerindeki etkisinin azaltılması, merkezî otoritenin ülkede tek hâkim güç olması, merkezî bir orduya sahip olunması, merkezî otoritenin koyduğu hukuk kurallarının geçerli sayılması amaçlanmıştır.

- ✓ Augsburg (Ogsburg) Antlaşması hükümleri yenilenmiş, Almanya'da ve Avrupa'da Katolikliğin yanında Protestanlık ve Kalvenizm mezhepleri geçerli hâle gelmiştir.
- ✓ Fransa, Avrupa siyasetine yön veren devlet konumuna gelmiş ve İngiltere de gücünü artırmıştır.
- ✓ Almanya'da siyasi birlik bozulmuş, 30 yıl savaşlarının etkisiyle sosyoekonomik hayat çökme noktasına gelmiştir.
- ✓ Habsburg hanedanının (Almanya'nın) Avrupa'yı Kutsal Roma Germen İmparatorluğu çatısı altında birleştirme hayalini gerçekleştirmesi önlenmiştir.
- ✓ Evrensel (çok uluslu) imparatorluklar, yerini ulusal krallık ve ulus devlete bırakmaya başlamıştır.
- ✓ Otuz Yıl Savaşları ve Westphalia Antlaşması'nın ortaya çıkardığı sonuçlar, Fransız İhtilali'ne giden süreçte ortam hazırlamıştır.
- ✓ Hollanda, İsviçre ve Portekiz bağımsızlıklarını ilan etmiştir.

ÖRNEK-3

Otuz Yıl Savaşları ve Westphalia Antlaşması sonrası gelişme gösteren modern devlet anlayışında, kilisenin devlet üzerindeki etkisi azalırken kralın kanun, asker ve yönetim alanındaki hâkimiyeti güçlendirilmiştir.

Buna göre modern devlet anlayışında;

- I. seküler yönetim,
- II. merkezî otorite,
- III. skolastik düşünce

unsurlarından hangilerinin etkinliğinin arttığı söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

ÖRNEK-4

Osmanlı Devleti, Avrupalı devletler arasında XVII ve XVIII. yüzyıllarda yaşanan Otuz Yıl, Veraset ve Yedi Yıl savaşlarını fırsat bilip kendi lehine kullanabileceği politikalar üretememiştir.

Osmanlı Devleti'nin bu durumuna aşağıdakilerden hangisinin neden olduğu söylenemez?

- A) Anadolu'da çıkan Celâli İsyanlarının
B) Doğu'da İran ile yapılan uzun savaşların
C) Osmanlı devlet adamlarının liyakattan yoksun olmasının
D) Bütçe açıklarının ve ekonomik sorunların yaşanmasının
E) Osmanlı veraset sisteminin düzenli hâle gelmesinin

Ulus Devlet (Millî Monarşiler): Sosyal, Siyasi, Ekonomik ve Askerî Yapıda Değişim

Sosyal ve Siyasi Değişim

- ✓ Kilisenin tüm Katolik Avrupa toplumunu bir kabul edip ortak yönetme fikri, Rönesans ve Reform Hareketleriyle birlikte yerini birey ve millet olma fikirlerine bırakmıştır.
- ✓ Rönesans ve Reform Hareketlerinin papalık kurumunu güçsüzleştirilmesi üzerine krallar ve asiller siyasi güç kazanmış ve devletin (siyasi gücün) kiliseden ayrı olabileceği fikri gelişmiştir. Bunun sonucunda,
 - Krallar merkezî güçlerini kendi ulusuna dayandırmaya başlamıştır.
 - Papanın ve Habsburg hanedanlığının tüm Avrupa'da dinî ve siyasi birliği amaçlayan Kutsal Roma Germen İmparatorluğu hayali başarısız olmuştur.
 - Papanın Hristiyan dünyasının bir görevi olarak gösterdiği Haçlı Seferleri gibi ittifaklar görülmemiş, her kral kendi millî çıkarlarını gözetmiştir.
 - Krallar, iç ve dış politikada güçlü olabilmek için ulus devletlerine mutlakiyetçi bir karakter kazandırmıştır.

Ekonomik ve Askerî Değişim

- ✓ Sınırlı topraklara ve nüfusa sahip millî monarşiler kuruluşu sırasında ihtiyaç duydukları ekonomik kaynağı bulabilmek amacıyla sömürgecilik faaliyetlerine yönelmiştir. İngiltere, Fransa ve Hollanda bunlar arasında en çok güç kazananlar olmuştur.
- ✓ Millî monarşiler hem merkeziyetçi yapılarını korumak hem de sömürge rekabetinde güçlü olabilmek için merkezî ordu kurma ihtiyacı hissetmiştir. Bu durum hem maddi güce hem de nüfus gücüne olan ihtiyaçları da artırmıştır.
- ✓ Coğrafi Keşifler ve sömürgecilik faaliyetleri Avrupa ekonomisinde feodalizmden **merkantilizme** geçişi hızlandırmıştır.

DİFnot

Merkantilizm: Avrupa'da XV ve XVIII. yüzyıllarda hâkim olan, ülkelerin güç ve zenginliğinin değerli madenlerle ve ticaret hacimleriyle ölçülebileceği fikrine dayanan ekonomik sistemdir.

Bilim Devrimi ve XVII-XVIII. Yüzyıllarda Avrupa Düşünürleri

- ✓ Avrupa'da bilimin gelişmesinde skolastik felsefenin terk edilip yerine deney ve gözleme dayanan hümanizm ve rasyonalizm fikirlerinin doğması etkili olmuştur.
- ✓ **Rasyonalizm**, insan aklının her türlü rehberliği yapacak güçte olduğunu ve başka hiçbir kaynağa gerek olmadığını dile getirir.
- ✓ Rasyonalistlere göre insanın aklını doğru kullanmasına kilise, hukuka dayanmayan devlet, batıl inançlar, bilgisizlik, yontemsizlik ve ön yargı unsurları engel olarak görülmüştür. Rasyonalizmin öncüleri "İnsanlık, yaşamı bilimin kurallarıyla anlayabilir." düşüncesini savunmuştur.
- ✓ Akıl Çağı olarak adlandırılan XVII-XVIII. yüzyılların düşünürleri: Galileo (Galile), Kepler (Kepler), Copernicus (Kopernik), Newton (Nivtın), Machiavelli, Thomas Moore, Immanuel Kant ve Jean Jacques Rousseau bilim devrimine, yeni yönetim ve ekonomik fikirlerine öncülük etmiştir.

Düşünürler	Eserleri, Çalışmaları ve Düşünceleri
Isaac Newton	- Kütle çekim yasası, astronomi ve fizik alanındaki çalışmalarıyla bilim devriminin mimarı olmuştur. - Çalışmalarında deney ve gözlem yöntemini kullanmıştır.
Copernicus	Eseri: Göksel Kürelerin Devinimleri Üzerine Güneş sistemini keşfetmiş, Dünya'nın yuvarlak olduğunu ve Güneş'in etrafında döndüğünü açıklamıştır. Bu teoriyle Aristo ve Batlamyus'un öğretilerine karşı çıkmıştır.
Machiavelli	Eseri: Hükümdar (Prens) - Aydınlanma Dönemi'nin toplum ve devlet yapısının şekillenmesinde etkili olmuştur. "Hükümdarın önünde onu sınırlandıracak hiçbir engel olmamalıdır." düşüncesiyle mutlakiyet yönetimini savunmuştur. - Siyasi gücün din üstü bir yapıda olması gerektiğini yani laikliği savunmuştur.
Thomas Moore	Eseri: Ütopya - Eserinde özel mülkiyetin bulunmadığı bir devlet hayal etmiş, İngiltere'deki toplum düzenini, adalet düşüncesini ve mülkiyet anlayışını eleştirmiştir. - Üretilen ürünlerden herkesin ihtiyacı kadar aldığı ütöpik bir dünya düzenini hayal etmiştir.
Immanuel Kant	Eseri: Saf Aklın Eleştirisi "Aklını kendin kullanma cesaretini göster." diyerek, kilisenin skolastik düşüncesine karşı çıkarak özgür iradenin güçlenmesi gerektiğini savunmuştur.
J. J. Rousseau	Eseri: Toplum Sözleşmesi - Halkın iktidarını, her alanda eşitliğini ve mutlak demokrasiyi yani cumhuriyet yönetimini savunmuştur. - İnsanların toplum içinde özgür ve eşit yaşaması için ortaklaşa oluşturacakları bir sözleşme yani anayasaya ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir.

1. Rönesans Hareketi'nin başlamasındaki temel etken insana ve onun düşünme gücüne önem veren "hümanizm" (insancılık) akımıdır.

Buna göre aşağıdaki gelişmelerden hangisinin hümanizm akımının gelişimine katkı sağladığı söylenemez?

- A) Matbaa ve kâğıdın Avrupa'da yaygınlaşması
B) Kilise dogmatik öğretilerinin dışına çıkılması
C) Kralların güçlerini feodal beylerle paylaşması
D) Antik ve Roma Dönemi eserlerine ulaşılması
E) İslam toplumlarıyla etkileşimlerin yaşanması

2. **Merkantilizm:** Ülkelerin güç ve zenginliklerinin değerli madenlerle ve ticaret hacimleriyle ölçüldüğü ekonomik anlayıştır.

Buna göre merkantilist anlayış, Avrupa devletlerini;

- I. sömürge rekabetine katılma,
II. halkın yönetime katılmasını sağlama,
III. güçlü ve merkezî ordular kurma

faaliyetlerinden hangilerini yapmaya yönlendirmiştir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) I ve III
E) II ve III

3. Reform, Katolik kilisesindeki bozulmalara tepki olarak XVI. yüzyılda Martin Luther öncülüğünde Almanya'da başlayan ve diğer Avrupa ülkelerine yayılan dinî alandaki yenilik hareketleridir. Reform'u başlatan Martin Luther aşağıdaki faaliyetleri gerçekleştirdi.

- Katolik kilisesinin uygulamalarını eleştiren 95 madde-den oluşan bir bildiri yayınladı.
- İncil'i Latince'den Almancaya çevirerek halkın okumasını sağladı.
- Katolik kilisesi ve destekçilerine karşı Protestan feodal prensler tarafından himaye edildi.

Bu bilgilere bakıldığında Reform Hareketi'yle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Kiliseye karşı siyasi güçlerden destek alındığı
B) Halkı Hristiyanlık inancından uzaklaştırdığı
C) Katolik kilisesinin eleştirilmesiyle başladığı
D) Avrupa genelinde birçok bölgede etkili olduğu
E) Halkın dinî farkındalığının artırılmaya çalışıldığı

4. Avrupa'da Otuz Yıl Savaşlarına kadar siyasi, askerî, ekonomik ve toplumsal her gelişmede papanın onayı alınırken Otuz Yıl Savaşları sonrası toplanan konferanslarda ve imzalanan Westphalia Antlaşması'nda papanın onayı alınmamıştır.

Buna göre Westphalia Antlaşması'nın Avrupalı devletler arasında aşağıdaki anlayışlardan hangisini geliştirdiği söylenebilir?

- A) Seküler
B) Feodal
C) Skolastik
D) Teokratik
E) Demokrasi

5. Papa ve Kutsal Roma Germen İmparatorluğu güçlerini birleştirerek Avrupa'da kendi kontrollerinde dinî ve siyasi birliği sağlamak istemişlerdir. Ancak bu amacı benimsemeyen İngiltere ve Fransa bu iki güce karşı hem mücadele içinde olmuş hem de Osmanlı Devleti'yle ittifaklar kurmuştur.

Bu gelişmelere göre aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?

- A) Avrupa'da Osmanlı Devleti'ne karşı Haçlı İttifakı kurulmuştur.
B) Osmanlı Devleti, Avrupa'nın siyasi yaşamında etkili olmuştur.
C) Papalık, İngiltere ve Fransa'da etkili olamamıştır.
D) Kutsal Roma Germen İmparatorluğu, teokratik anlayışla hareket etmiştir.
E) İngiltere ve Fransa, dış politikalarında seküler anlayışla hareket etmiştir.

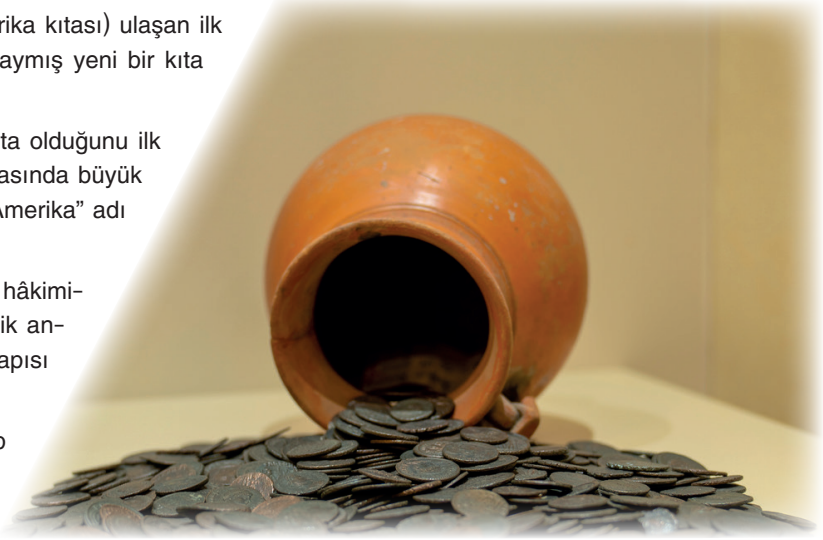
1064803

ÖĞRENCİ NO	YANITLAR
0 0 0 0 0 0 0	1 A B C D E 11 A B C D E
1 1 1 1 1 1 1	2 A B C D E 12 A B C D E
2 2 2 2 2 2 2	3 A B C D E 13 A B C D E
3 3 3 3 3 3 3	4 A B C D E 14 A B C D E
4 4 4 4 4 4 4	5 A B C D E 15 A B C D E
5 5 5 5 5 5 5	6 A B C D E 16 A B C D E
6 6 6 6 6 6 6	7 A B C D E 17 A B C D E
7 7 7 7 7 7 7	8 A B C D E 18 A B C D E
8 8 8 8 8 8 8	9 A B C D E 19 A B C D E
9 9 9 9 9 9 9	10 A B C D E 20 A B C D E

OSMANLI DEVLETİ'NDE DEĞİŞİM

Ekonomik Değişimin Nedeni: Coğrafi Keşifler

- ✓ XV. yüzyılın sonlarında Kristof Colomb Yeni Dünya'ya (Amerika kıtası) ulaşan ilk Avrupalı olmasına rağmen buranın Hindistan olduğunu varsaymış yeni bir kıta olduğunu fark edememiştir.
- ✓ Kristof Colomb'un Hindistan zannettiği toprakların yeni bir kıta olduğunu ilk fark eden Floransalı Amerigo Vespucci olmuştur. Bilim dünyasında büyük ilgi uyandıran bu gelişmeye katkısından dolayı yeni kıtaya "Amerika" adı verilmiştir.
- ✓ İslam dünyasının İpek ve Baharat Yolları üzerinde kurdukları hâkimi-yetin ve Avrupa'da görülen feodal sistemin etkisiyle ekonomik anlamda zor durumda olan Avrupalılara bu keşifler yeni umut kapısı olmuştur.
- ✓ Amerika kıtasının keşfini Hint Deniz Yolu ve diğer keşifler takip etmiştir. Bu keşiflerin sonucunda,
 - Keşfedilen kıtaların değerli madenleri ve diğer varlıkları Avrupa'ya taşınmıştır.
 - Uluslararası ticarete okyanusların ve gemiciliğin önemi artmıştır.
 - Avrupa ekonomisine bol miktarda ve kontrolsüz giren gümüş enflasyona neden olmuştur.

Ekonominin Bozulmasının Nedenleri

- ✓ Coğrafi Keşiflerin etkisiyle önce Avrupa sonra da Osmanlı piyasasına giren bol miktardaki gümüş Osmanlı Devleti'nde ürünlerin değerini belirleyen gümüş parada (akçe) enflasyona neden olmuştur (Enflasyon: Paranın alım gücünün düşmesine, bir ürünün kişinin gelirine göre pahalılaşmasına denir.).
- ✓ Osmanlı Devleti'nin ekonomik sorunlara çözüm olarak kullandığı **sikke taşıması** uygulaması, enflasyonun daha fazla artmasına neden olmuştur.

DİFnot

Sikke taşıması veya tashihi; altın ve gümüş paraların içerisindeki bakır oranının artırılarak değerinin yeniden ayarlanmasına denir. Bu durum hazineye ödeme alan memurların alım gücünün azalmasına neden olmuştur.

- ✓ Osmanlı Devleti'nin Avrupalı tüccar devletlere kendi inayetiyle bahsettiği bir ayrıcalık olan kapitülasyonlar, Coğrafi Keşiflerin etkisiyle Osmanlı Devleti'ni açık pazar hâline getirmiştir. Bu durum, Osmanlı piyasasında ürün bolluğuna ortam hazırlasa da değerli maden (altın) kıtlığına neden olduğu için taşıma uğramış gümüş akçelerin değersizleşmesine neden olmuştur.

DİFnot

Kapitülasyonlar XVIII ve XIX. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin bahsettiği bir ayrıcalık olmaktan çıkmış, Avrupalı devletlerin antlaşmalarla elde ettiği süreklilik gösteren bir ayrıcalığa dönüşmüştür. Bu durum Osmanlı Devleti'nin kapitülasyonları kaldırmasına engel teşkil etmiştir.

- ✓ Fransa 1740 yılında kapitülasyonları süresiz hâle getirirken İngiltere de **Balta Limanı Ticaret Antlaşması** ile en kapsamlı ticari ayrıcalık kazanan devlet olmuştur. Bunun dışında Avrupalı devletler **Osmanlı Bankası** ve **Alman Doğu Bankası** vasıtasıyla Osmanlı topraklarında yatırım imtiyazları elde etmişlerdir. Bu durum Osmanlı maliyesinin çöküşünü hızlandırmıştır.

- ✓ Avrupa'da merkezî ve ateşli silah kullanan orduların kurulması, Osmanlı Devleti'ni kendi ordusunda bu özelliklere sahip yeniçerilerin sayısını artırmaya itti. Bu da hazinenin ulufe (yeniçerilere verilen maaş) giderlerinin artmasına neden olmuştur.
- ✓ Osmanlı ordusunun XVII ve XVIII. yüzyıllarda uzun süren ve sonuç alınamayan maliyeti yüksek seferlere çıkması, hazinedeki değerli madenlerin azalmasına ve bütçe açıklarına neden olmuştur.

Ekonomide Bozulmaya Karşı Alınan Tedbirler ve Etkileri

- ✓ Osmanlı Devleti XVI. yüzyıldan itibaren sikke taşıması ile karşılayamadığı nakit sıkıntısını, tımar topraklarını hazineye doğrudan gelir sağlayan mukataa topraklarına dönüştürüp iltizama vererek gidermeye çalışmıştır. Ancak bu durum mültezimlerin zenginleşmesine ve nüfuz sahibi olmasına neden olmuştur.

DİFnot

Mukataa: Gelirleri doğrudan hazineye aktarılan topraklara verilen addır.

İltizam: Mukataa topraklarındaki vergi gelirlerinin belirli bir bedel karşılığında toplandığı sistemdir.

Mültezim: Mukataa topraklarındaki vergi gelirlerini toplama ayrıcalığını açık artırma yoluyla alan kişiye denir.

Muaccele: Mültezimin vergi toplama ayrıcalığı elde ettiğinde hazineye ödediği peşinata denir.

- ✓ Osmanlı Devleti XVI. yüzyıla kadar ihtiyaç hâlinde topladığı avarız vergisini sürekli toplamaya başlamıştır (Avarız: Olağanüstü durumlarda Müslüman ve gayrimüslimlerden toplanan vergidir.).
- ✓ Osmanlı Devleti artan sefer masraflarını karşılamak için "imdad-ı seferiye" adı altında zengin kişilerden vergi toplamıştır.

Âyanların Yönetime Karşı Yükselişi

- ✓ Osmanlı Devleti bozulan ekonomisine çare ararken uyguladığı tedbirlerden biri de tımar topraklarının mukataaya dönüştürülmesiydi.
- ✓ Mukataa topraklarında uygulanan iltizam sisteminde bir mültezim vergi toplama ayrıcalığını en fazla üç yıllığına alabiliyordu. Bu uygulamanın da amacı ülke içerisinde güç kazanmalarını önlemektir.
- ✓ Osmanlı ekonomisindeki istikrarsızlık ve isyanlardan kaynaklı zarar gören vergi kaynakları mültezimleri köylüden üç yılda alınması gereken vergiyi bir yılda almaya itmiştir.
- ✓ Osmanlı Devleti de buna çözüm olarak malikâne sistemini uygulamaya başlamıştır. Bu sisteme göre mukataa toprakları mültezimlere üç yıllık yerine ömür boyu ihale edilmeye başlandı. Bu da mültezimlerin seçkin bir gruba, âyanlara dönüşmesine neden olmuştur.
- ✓ Malikâne sistemiyle güç kazanan âyan ve eşraflar Osmanlı Devleti'nin ekonomi sistemi içerisinde önemli bir duruma geldi. Aynı zamanda âyan ve eşraflar himayelerine aldıkları **levant, sekban, sarıca** gibi paralı askerler sayesinde askerî nüfuz da elde ederek merkezî otorite (padişah) karşısında önemli bir güç oldu.

ÖRNEK-5

Avrupalı devletlerin XV. yüzyılın sonunda başlattığı Coğrafi Keşiflere Osmanlı Devleti katılmamış ve ilgisiz kalmıştır.

Bu durumun Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkardığı sorunlara aşağıdakilerden hangisi örnek gösterilemez?

- A) Osmanlı parasının değer kaybetmesi
- B) Gümrük gelirlerinde düşüşlerin yaşanması
- C) Kontrolündeki Akdeniz ticaretinin sönükleşmesi
- D) Topraklarına yönelik Haçlı ittifaklarının kurulması
- E) Osmanlı limanlarının Avrupalıların pazarı olması

ÖRNEK-6

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılın sonlarından itibaren hazinenin açık vermesinde;

- I. sonuç alınamayan uzun süren savaşlar yapması,
- II. yeniçeri sayısında artışların yaşanması,
- III. tımar topraklarının gelirlerinin azalması

faktörlerinden hangilerinin etkili olduğu söylenebilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) II ve III

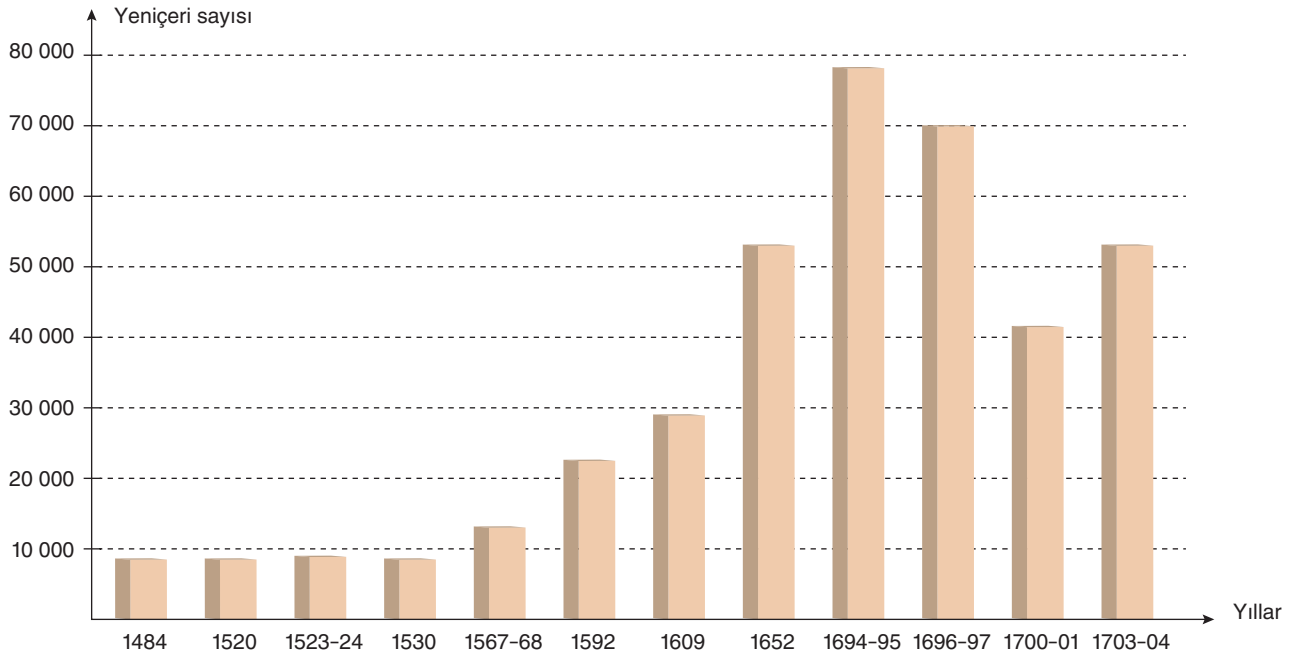
Askerî Değişim: Yeniçeri Ocağının ve Tımar Sisteminin Bozulması

Avrupa'da Askerî Devrim

- ✓ Avrupa'da feodal sistemin Haçlı Seferleri ve Yüzyıl Savaşları gibi uzun soluklu mücadelelerde zayıflamasıyla birlikte merkezi krallıklar ve güçlü merkezî ordular kurulmaya başladı. Bu ordular ateş güçlerini artırmak için dönüşümlü ateş etmeye dayalı "kont-ra-marş" adı verilen teknik kullanmaya başlamıştır. Bu durum askerî devrim olarak nitelendirilmiştir.
- ✓ XVI ve XVII. yüzyıllarda Avrupa'da yaşanan iç savaşlar, bu düzende kurulan orduların savaş tecrübesini artırmıştır. Avrupalı devletler merkantilist ekonomileri sayesinde Osmanlı Devleti'nin merkezî ordusu olan yeniçerilere denk ordular kurmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde Yaşanan Askerî Değişim

- ✓ Avrupa'da ateşli silah kullanımının artmasını sağlayan askerî devrim sonrası Osmanlı ordusunda yer alan, kılıç ve ok kullanımında yetenekli olan Tımarlı Sipahiler savaşlarda yeteri kadar faydalı olmamaya başlamıştır. Bununla beraber tımar sisteminin de bozulması, ordu içerisinde yeniçerilerin sayısının artmasına neden olmuştur. Tımar sisteminin bozulmasında;
 - tımar topraklarının sipahiler dışında kişilere verilmesi,
 - tımar topraklarının vakfa dönüştürülmesi ve rüşvet karşılığı dağıtılması,
 - dirlik hakkının parayla alınıp satılır hâle gelmesi,
 - enflasyonun artmasından dolayı sipahilerin geçimini sağlayamaması,
 - Tımarlı Sipahilerin ateşli silahlara ayak uyduramaması,
 - uzun süren savaşlara Tımarlı Sipahilerin katılmak istememesi
 nedenleri etkili olmuştur.
- ✓ Osmanlı Devleti, Tımarlı Sipahilerden doğan boşluğu yeniçerilerin sayısını artırarak doldurmaya çalışmıştır. Ancak yeniçeri alımlarında devşirme kanununa uyulmaması ve yeniçerilere verilen ulufelerin hazineye büyük yük oluşturması Osmanlı ordusunda disiplinsizlik sorunlarına neden olmuştur.

1484-1704 Yılları Arasında Yeniçeri Sayısındaki Değişim

1. Mukataa topraklarının vergi toplama ayrıcalığının mültezimlere ömür boyu verilmesiyle ortaya çıkan âyanlar, kendi bölgelerinde levent, saruca ve sekban adı verilen ücretli askerler beslemiş, devlet ile halk arasındaki iletişimi yürütmüştür.

Bu gelişmelere bakıldığında âyanlarla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Yerel güçler oluşturmuşlardır.
- B) Halk nezdinde saygınlıkları artmıştır.
- C) Vergi kaynaklarının güvenliğini sağlamışlardır.
- D) İdari ve ekonomik görevler üstlenmişlerdir.
- E) Coğrafi Keşiflerin etkisini azaltmışlardır.

2. XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti, iltizam usulünde yaptığı değişikliklerle yüklü bir peşin ödemeyi de öngören malikâne usulünü getirmiştir. Buna göre mukataalar, mültezimlere daha önceki gibi üç yıllık sürelerle değil, sürekli olarak ihale edilmeye başlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin bu değişiklikteki amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Âyanların reaya temsilcisi olmasını önlemek
- B) Büyük toprak sahiplerinin ortaya çıkmasını engellemek
- C) Hazineye daha fazla gelir sağlamak
- D) Tımar sistemini işlevsel hâle getirmek
- E) Yeniçeri Ocağının kaldırılmasına ortam hazırlamak

3. Kapitülasyonlar, Osmanlı Devleti'ne kuruluş ve yükseliş yıllarında sorun yaratmazken sonraki dönemlerde Osmanlı Devleti'nin ekonomisine ve siyasetine zarar vermiştir.

Bu duruma;

- I. Doğu Akdeniz ticaretinin Osmanlı Devleti'nin tekelinde olması,
- II. Osmanlı'nın, Avrupalı devletlerin başlattığı Coğrafi Keşiflere ilgisiz kalması,
- III. Osmanlı Devleti'nin kendi iradesiyle verdiği bir ayrıcalıktan çıkmaması

gelişmelerinden hangilerinin neden olduğu söylenebilir?

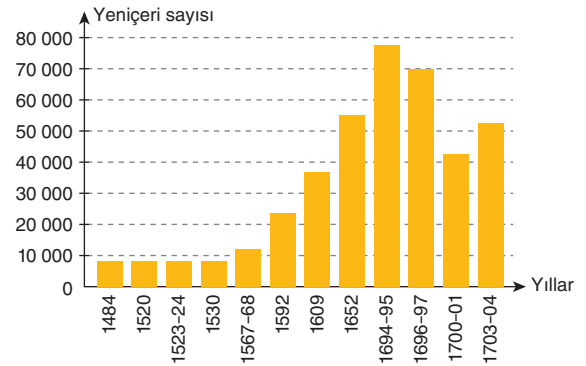
- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

4. Sikke taşıması: Osmanlı Devleti'nin altın ve gümüş paralarının içerisindeki bakır oranını artırarak paranın değerinin yeniden ayarlanmasına denir.

Bu uygulamanın XVI. yüzyılın sonlarından itibaren sık sık tekrarlanmasının aşağıdakilerden hangisine neden olması beklenmez?

- A) Osmanlı parasının alım gücünün düşmesine
- B) Ürün fiyatlarının yükselmesine
- C) Memurların geçim sıkıntısı yaşamasına
- D) Yeniçerilerin isyan etmesine
- E) Lonca üretiminin artmasına

5.

Osmanlı Devleti'nde hazineden ulufe olarak geçimini sağlayan yeniçerilerin sayılarıyla ilgili verilen bu grafiğe bakıldığında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Osmanlı hazinesinin XVI. yüzyıldaki ulufe giderlerinin XVII. yüzyılda iki katından fazla arttığı
- B) Yeniçeri sayılarının 1530-1595 yılları arasında düzenli olarak arttığı
- C) Yeniçeri sayısının on bini geçmediği zamanların olduğu
- D) Yeniçerilerin en önemli başarılarını 1694-95 yıllarında kazandığı
- E) 1695-1701 yılları arasında yeniçeri sayılarında düzenli bir azalış olduğu

6. **Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşadığı nakit sıkıntısını gidermek için aşağıdakilerden hangisini yaptığı söylenemez?**

- A) Avarız vergisini düzenli hâle getirdiği
- B) Bazı devlet adamlarına müsadere uyguladığı
- C) Tımar topraklarını iltizama verdiği
- D) İmdad-ı seferiye adında örfi vergiler koyduğu
- E) Avrupalılara tanınan kapitülasyonları artırdığı

7. Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyılda Tımarlı Sipahilerden yeteri kadar yararlanamamasında etkili olan aşağıdaki nedenlerden hangisinin Osmanlı toprak sisteminin bozulmasıyla ilgili olduğu söylenemez?

- A) Tımarların sipahi olmayan kişilere verilmesi
B) Sipahilerin ateşli silaha uyum sağlayamaması
C) Tımar alanlarının vakfa dönüşmesi
D) Dirliklerin rüşvetle dağıtılması
E) Sipahilerin geçimlerini sağlayamaması

8.

Yıllar	Gelir (Akçe)	Gider (Akçe)	Fark (Akçe)
1593	293 400 000	363 400 000	-70 000 000
1598	300 000 000	900 000 000	-600 000 000
1669	612 528 960	637 206 343	-24 677 378

Osmanlı Devleti'nin bazı yıllara ait gelir ve giderlerinin yer aldığı bu tabloya bakılarak,

- I. Gelir, giderlerden hep az olmuştur.
II. Gelirler düzenli olarak artmıştır.
III. En fazla harcama 1669 yılında yapılmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) II ve III
E) I, II ve III

9. Osmanlı Devleti'nin, XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar Avrupalılarla yaptığı savaşlar bir yılı geçmezken XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avusturya ile yapılan savaşlar 10 yıl, Venedik'e karşı yürütülen Girit Kuşatması 24 yıl sürmüştür.

Bu bilgilere göre Osmanlı Devleti'yle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Tımarlı Sipahi sayısının azaldığı
B) Askerî gücünün zayıfladığı
C) Padişahların seferlere katılmadığı
D) Savunma savaşları yaptığı
E) Diplomatik alanda başarılı olduğu

10. Dersine mukataa, mültezim, muaccele ve iltizam kavramlarını açıklayarak başlayan tarih öğretmenin Osmanlı Devleti'nin aşağıdaki alanların hangisinde yaşadığı sorunlarla ilgili anlatım yaptığı söylenebilir?

- A) Askerî
B) Mali
C) Eğitim
D) Kültürel
E) Diploması

11. Avrupa'da XVI. yüzyılda yaşanan askerî devrim sonrası feodaliteye dayanan şövalyelerin yerini doğrudan krallara bağlı ateşli silah kullanan, maaşlı ve daimi birlikler almıştır. Osmanlı Devleti de Avrupalılardan yaklaşık iki yüzyıl önce kurduğu merkez ordusu olan yeniçerilerin sayısını artırmıştır. Kurulan bu merkez ordularının masraflarını Avrupalılar sömürgecilik ve merkantilist anlayışlarla, Osmanlı Devleti ise sadece halkından topladığı vergilerle karşılamaya çalışmıştır.

Bu bilgilere bakıldığında aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Devletler arasında yaşanan savaşların yerini diplomasinin aldığı
B) Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletlerin sömürgesi olduğu
C) Askerî devrim sonrası devletlerin askerî masraflarının arttığı
D) Devletlerin askerî masrafları azaltıcı tedbirler aldığı
E) Osmanlı Devleti'nin Avrupa'nın askerî devrimini önlemeye çalıştığı

1064804

ÖĞRENCİ NO	YANITLAR
0 0 0 0 0 0	1 A B C D E 11 A B C D E
1 1 1 1 1 1	2 A B C D E 12 A B C D E
2 2 2 2 2 2	3 A B C D E 13 A B C D E
3 3 3 3 3 3	4 A B C D E 14 A B C D E
4 4 4 4 4 4	5 A B C D E 15 A B C D E
5 5 5 5 5 5	6 A B C D E 16 A B C D E
6 6 6 6 6 6	7 A B C D E 17 A B C D E
7 7 7 7 7 7	8 A B C D E 18 A B C D E
8 8 8 8 8 8	9 A B C D E 19 A B C D E
9 9 9 9 9 9	10 A B C D E 20 A B C D E

OSMANLI DEVLETİ'NDE İSYANLAR VE DÜZENİ KORUMA ÇABALARI

Düzeni Bozan İsyanlar

Celali İsyanları	
Nedenleri	İsyanlar
- Anadolu'da nüfusun artması ve var olan toprakların yetersiz kalması XVI. yüzyılın sonlarında kuraklıkların görülmesi - Uzun süren savaşların maliyetinin halka vergi olarak yansıtılması - Ekonomik sıkıntılar nedeniyle toprağını terk eden köylülerin işsiz kalması - Anadolu'da sosyal düzenin bozulması ve reayanın güvenliğinin sağlanamaması - İltizama verilen topraklardaki köylülerin, mültezimlerin baskısına maruz kalması	- İlk Celâli İsyanı, Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde Bozoklu Şeyh Celal adında mehdilik iddiasında bulunan biri tarafından çıkarılmıştır. - Anadolu'nun birçok yerinde makam elde etmek isteyen Karayazıcı, Deli Hasan, Taviil Ahmet, Kalenderoğlu Mehmet ve Canbolatoğlu gibi kişiler isyan etti. - Bu isyanlarda Osmanlı hanedanına karşı herhangi bir başkadırılığı olmadı. Daha çok çıkar güden çevrelerce çıkarılmış eşkıyalık faaliyetidir.
Sonuçları	
- Reayanın ekip biçtiği araziler Celâli İsyanı'na katılan eşkıyalar tarafından yağmalandı. - Osmanlı ordusunun Avusturya ve Safeviler üzerine düzenlenen seferlerinin yarıda kesilmesine neden oldu. - Güvenliğinden endişe duymaya başlayan köylü, toprakları terk ederek (çiftbozan) şehirlere, kale ve surlarla korunan alanlara "Büyük Kaçgun" veya "Terk-i Diyar" adı verilen göçler gerçekleştirdi. - Sosyoekonomik hayatın daha da bozulmasına neden oldu. - İsyanları önlemek için isyancıların elebaşları sancakbeyliğine getirildi. Bu da taşranın yönetimini bozdu.	

Suhte İsyanları	- Reayadan insanlar vergi muafiyetinden yararlanmak için yönetici sınıfa geçmek istemiştir. Yönetici sınıfa geçmenin en kısa yolu da medreseden mezun olarak ilmiye sınıfına dâhil olmaktır. - Osmanlı Devleti'nde ilmiye, kalemiye ve seyfiye sınıfına dâhil olanlar vergi vermezdi. - Çok fazla mezun veren medrese öğrencilerinin kadılık, müderrislik gibi mesleklerde çok uzun süren sıralar beklemesi veya haklarının yenmesi Suhte İsyanlarına neden olmuştur. - Suhteler genelde Celâli İsyancılarıyla birlikte hareket etmiştir.
-----------------	--

Yeniçeri (İstanbul-Merkez) İsyanları	
Nedenleri	İsyanlar
- Ekonominin bozulmasının yeniçerilerin ulufe ve cülus bahşişi ödemelerini olumsuz etkilemesi - Yeniçeri maaşlarının zaman zaman düşük ayarlı akçelerle ödemesi - Makam ve mevki güden devlet adamlarının yeniçerileri çıkarları doğrultusunda isyana teşvik etmesi - Askerlik dışı işlerle uğraşarak sefere katılmak istememeleri - Devşirme usulüne aykırı, yeniçeri ahlakına uymayan kişilerin ocağa alınması	- İlk yeniçeri isyanı Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde çıkan Bu-çuktepe İsyanı'dır. Ancak XVI. yüzyılın sonuna kadar güçlü padişahlar tahta çıktığı için bu süre zarfında etkili olamamışlardır. III. Murat Dönemi'nde düşük ayarda akçe ile ödenen ulufelerden dolayı isyan etmişlerdir. II. Osman, Yeniçeri Ocağını kaldırmak istediği için isyan ettiler ve bu isyanda II. Osman'ı öldürdüler. IV. Mehmet Dönemi'nde Vaka-i Vakvakiye (Çınar Vakası) denilen isyanla saray ağalarının idamına neden olmuşlardır.
Sonuçları	
- Genellikle İstanbul'da çıkan bu isyanlar, padişahın merkezî otoritesinin sarsılmasına neden oldu. - Çıkarları doğrultusunda devlet adamı öldürtmeleri liyakatsiz kişilerin makamlarda yükselmesine neden oldu. - İstanbul'da asayiş ve düzenin bozulmasına neden oldu. - Devlet adamları, yeniçerilerden çekindikleri için radikal kararlar alamadı.	

Veraset Sisteminde Düzenleme: Ekber ve Erşed Sistemi

- ✓ Osmanlı Devleti, geleneksel Türk devleti anlayışı doğrultusunda “Ülke, hanedanın ortak malıdır.” anlayışıyla kuruldu. Bu anlayışın neden olduğu taht kavgalarını önlemek isteyen I. Murat “Ülke, hükümdarın ve oğullarındır.”, Fatih Sultan Mehmet “Ülke, padişahındır.” ve “Kardeş katli vaciptir.” düzenlemelerini yaptılar. Bu anlayışlardan hiçbirisi tahta geçişle ilgili kesin bir kural koymadığından taht kavgaları yaşanmaya devam etti.
- ✓ III. Mehmet, sancağa giderek tahta çıkan son padişah olurken III. Mehmet’in oğlu I. Ahmet de sancağa gitmeden kafes usulüyle yetişen ilk padişah oldu.

DİFnot

Kafes sistemi: Osmanlı şehzadelerinin sancağa gönderilme uygulamasına son verilmesi üzerine şehzadelerin sarayda şimşirlik adı verilen bir odada göz hapsinde tutulmasıdır. Kafes sistemi, şehzadelerin olası isyanlarını büyük oranda engellediği için kardeş katli yasası terk edilerek Osmanlı hanedanından en büyük şehzadenin tahta geçmesini esas alan **ekber ve erşed** sistemine geçildi.

- ✓ Devlet adamlarının I. Ahmet’in kardeşi Mustafa’yı öldürmesine izin vermeyip I. Ahmet’ten sonra tahta hanedanın en büyüğü diye I. Mustafa’yı geçirmeleri **ekber ve erşed** sisteminin doğmasına neden oldu.

Osmanlı Veraset Sistemleri	Olumlu Yanları	Olumsuz Yanları
Sancak Sistemi	• Şehzadelerin devlet tecrübesi kazanması • Hanedan üyeleri ile halkı yakınlaştırması	• Şehzadelerin denetim altında tutulmasının zorlaşması • Şehzadelerin isyan edip taht kavgasına neden olması
Kafes Sistemi	• Şehzadelerin olası taht kavgalarının önlenmesi	• Hanedanın halktan kopuk ve halkın sorunlarından uzak yetişmesi • Padişahların yönetim vasıflarının gelişmemesi
Ekber ve Erşed Sistemi	• Veraset sisteminin düzenli hâle gelmesi • Geleneksel taht kavgalarının bitmesi	• Daha yetenekli şehzadenin yaşı diğerine göre küçük olduğunda tahta geçememesi

Çözüm Arayışında Layihaların Rolü

- ✓ Osmanlı padişahlarının devletin içinde bulunduğu sorunlarının ve çözümlerinin tespiti için dönemin devlet adamlarına ve âlimlerine hazırlattığı raporlara **layiha** veya **risale** denir.

Layihacı Yazarları	Layihalarda Tespit Edilen Sorunlar ve Çözüm Önerileri
Lütfi Paşa	• Hazinesin gelir ve gider dengesinin sağlanmasının devlet için önemli olduğuna değinmiştir. • Buna çözüm olarak da memurların sayısı azaltılmalı, emekliliğe ayrılanlara hazine dışından bir kaynak bulunmalı diyerek tasarrufu önermiştir.
Gelibolulu Mustafa Ali	• Ülkede yaşanan olumsuzlukları makamlara getirilen kişilerin liyakatsiz olmasına bağlamıştır.
Koçi Bey	• IV. Murat ve I. İbrahim Dönemi’nde yaşayarak dönemin sorunları hakkında yöneticileri uyarmak için birden çok risale hazırlamıştır. • Sorunların Kanuni Dönemi’nden beri devam ettiğine değinmiştir. • Yeniçeri sayısının çok fazla artmış olmasının hazineye yük getirdiğine, hazinenin de bu yükten kurtulmak için reayadan fazla vergi topladığına değinmiştir. • Koçi Bey’e göre yeniçeri sayısı azaltılmalı, halktan ödeyebileceği oranda vergi istenmelidir.
Defterdar Sarı Mehmet Paşa	• Üretime elverişli toprakların boş bırakılmaması ve çiftçilerin toprakları işlemesi gerektiğine değinmiştir. • Devlet düzeninin sağlanmasındaki temel kuralı “Sultana devlet adamları, devlet adamlarına mal lazımdır. Mal bayındırlıkla, bayındırlık ise adalet ve iyi yönetimle olur.” sözleriyle açıklamıştır.
Layihaların Yorumu	
• Layihacı yazarları, sorunların çözümünü Osmanlı’nın kendi içinde ve Kanun-ı Kadim olarak ifade edilen eski dönemlerde aramışlardır. • Avrupa’da yaşanan Rönesans, Reform ve Coğrafi Keşifler ve Aydınlanma Çağı’na değinmemişlerdir.	

Lale Devri: Batılı Tarzda İslahatların Başlaması

- ✓ Osmanlı tarihinde Pasarofça Antlaşması'nın (1718) imzalanmasıyla başlayan Patrona Halil İsyanı (1730) ile biten döneme **Lale Devri** denir.
- ✓ Lale Devri ıslahatlarına III. Ahmet ve sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa öncülük etmiştir. İbrahim Paşa'nın girişimleriyle Avrupalı devletlerle siyasi, ekonomik ve kültürel etkileşimde bulunulmuştur.

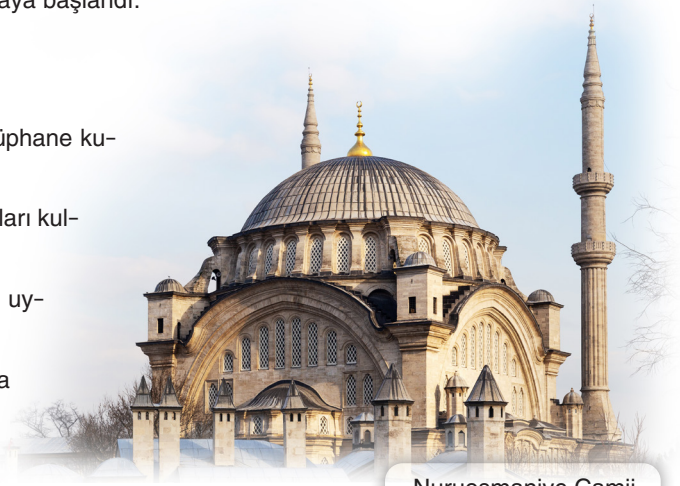
DİFnot

Bu dönem için Lale Devri ifadesini ilk defa **Yahya Kemal Beyatlı** kullanmıştır. Lale, Lale Devri'nde bahçelerde, edebiyatta ve güzel sanatlarda sık sık kullanılmış ve Batılılaşmanın sembolü olarak görülmüştür.

Lale Devri'nde dış politika: Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlerle Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın diplomasisi sayesinde 1718-1730 yılları arasında barış içinde bulunmuştur. Bu dönemde sadece doğuda Safevilerle savaşılmıştır.

Lale Devri'nde yenilikler: 28 Mehmet Çelebi'nin Paris elçiliği sonrası saraya sunduğu rapor, Batılı tarzda yapılacak ıslahatlara rehberlik etmiştir. Osmanlı Devleti'nde Lale Devri'nde,

- Avrupa tarzında ev eşyaları, giysiler, resim ve tablolar kullanmaya başlandı.
- Osmanlı Müslümanlarının ilk matbaası açıldı.
- Farklı dillerdeki eserlerin çevirisi için tercüme odası kuruldu.
- Topkapı Sarayı'nda ve Yeni Cami'de olmak üzere iki yeni kütüphane kuruldu.
- Doğu tıbbında yer alan bitkisel ilaç yerine Batı'nın kimyasal ilaçları kullanılmaya başlandı.
- Hekimlerin (doktorların) yeterliliğini tespit etmek için sınavlar uygulandı.
- İstanbul yangınlarına müdahale amacıyla Yeniçeri Ocağına bağlı "Tulumbacılar" adıyla itfaiye teşkilatı kuruldu.
- Fransız mimarisi ve süsleme sanatı (barok ve rokoko) örnek alındı. III. Ahmet Çeşmesi bu tarzın ilk örneğidir.
- Nuruosmaniye Camii (1748-1755) barok tarzı ilk camidir.
- İstanbul'da bir çini atölyesi açıldı (1725). Bu atölyenin yanına da kumaş ve çuha atölyesi kuruldu.
- Şiirde Nedim, minyatürde Levni dönemin sembol isimleri oldu.

Nuruosmaniye Camii

- ✓ Lale Devri'nin sonu: Lale Devri'nin kültür ve sağlık alanları ile sosyal ve mimari alanda başarılı yeniliklerine rağmen yöneticilerin lüks merakı ve israflar halkın tepkisine neden oldu. Halk, 1730'da Patrona Halil İsyanı'na destek vererek bu dönemi sona erdirdi.

DİFnot

Lale Devri'nde askerî alanda herhangi bir yenilik yapılmamıştır.

Matbaa ve Bilginin Üretilmesi

Avrupa'da Matbaanın Kullanımı

- ✓ Matbaa Çin'de icat edilmiş olmasına rağmen Çin alfabesine uygun olmadığı için gelişme göstermemiştir. Avrupa'nın matbaa ile tanışması ise Haçlı Seferleriyle olmuştur.
- ✓ Avrupa'da modern anlamda ilk matbaa Gutenberg tarafından 1450'de geliştirilmiştir. Gutenberg, değiştirilebilen harflerle baskı yöntemini geliştirmiş ve baskıyı mekanikleştirmiştir.
- ✓ Matbaa sadece din adamlarının veya soyluların sahip olduğu kitapların herkes tarafından okunmasını ve halk kütüphanelerinin kurulmasını sağlamıştır.
- ✓ Avrupa'da matbaa sayesinde Viyana İmparatorluk Kütüphanesindeki 80 bin (1680 yılında kadar), Berlin Kraliyet Kütüphanesinde de 80 bin (1786 yılına kadar) kitap toplanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Matbaa

- ✓ Osmanlı toplumunda ilk matbaa XV. yüzyılda gayrimüslimler tarafından kullanıldı. Ancak Osmanlı'da Müslümanlar arasında matbaa ancak XVIII. yüzyılda kullanılmaya başlandı.
- ✓ Osmanlı Devleti'nde matbaa kurma fikri 28 Mehmet Çelebi'nin Paris elçiliği dönüşünde **İbrahim Müteferrika ve Sait Efendi** tarafından ortaya atılmıştır.
- ✓ İbrahim Müteferrika, matbaanın önemini anlatan eserini Lale Devri ıslahatçısı Damat İbrahim Paşa'ya sundu. Sait Efendi'nin uğraşlarıyla Şeyhülislamdan alınan "matbaa kurulmasında din bakımından sakınca olmadığı" yolunda fetva ile 1727'de İstanbul'da Müslümanların ilk matbaası açıldı.
- ✓ Matbaada basılan ilk eser 31 Ocak 1729'da yayımlanan *Vankulu Lûgati* olmuş, 1741 yılına kadar da sadece 17 kitap yayımlanmıştır. Osmanlı Müslümanlarına matbaanın geç gelmesinde;
 - hattatlığın yaygın bir meslek olması,
 - dinî tutuculuk ve yasakların olması,
 - okuryazar oranının düşük olması,
 - kâğıt ihtiyacını karşılamanın zor olması,
 - teknik bilgilerin yetersiz olması
 etkili olmuştur.

İbrahim Müteferrika

Osmanlı'da İlim ve İrfan Epleri

- ✓ Osmanlı Devleti'nde âlimlere her zaman hürmet edilmiş ve ilmiye sınıfı içerisinde onlara birçok konuda muafiyet tanınmıştır. (İlmiye sınıfı üyeleri vergi vermezler, askere alınmazlar.)
- ✓ Türkistan, Irak, Mısır, Suriye ve İran'da eğitim görmüş ilim adamlarının etkisiyle Osmanlı ilim geleneği şekillenmiştir.
- ✓ Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılda sosyal, ekonomik ve yönetim alanlarında yaşanan sorunlar, Osmanlı'nın ilim ve fikir hayatını olumsuz etkilemiş, çağının gerisinde kalmasına neden olmuştur.

İlim ve İrfan Ereni	Eserleri ve Faaliyetleri
Katip Çelebi	• Avrupa'da Hacı Kalfa ismi ile tanınır. • Avrupa ile Osmanlı ilim dünyası arasındaki açığı fark eden ilk Osmanlı âlimidir. • Avrupa'nın ilmî çalışmalarını yakından takip etmiş, Osmanlı aydınlarını da Avrupa'daki ilmî çalışmaları takip etmedikleri için eleştirmiştir. • <i>Keşfü'z-Zunûn</i> adlı eseri kaleme almıştır.
Naima Efendi	• Osmanlı Devleti'nin ilk vakanüvisidir. (Vakanüvis, dönemindeki olayları kayda alan resmî devlet tarihçisidir.) • <i>Târîh-i Nâimâ</i> adlı eserinde olayları, kronolojik ve çok yönlü değerlendirmelerle ele alarak kişiler ve kurumlar hakkında önemli bilgilere yer vermiştir.
Evliya Çelebi	• Edebiyatçı, halk tarihçisi, halk bilimci ve hattat gibi çok yönlü bir âlimdir. • İlk seyahati Bursa'ya yaparak başladığı seyyahlığı kırk iki yıl sürdürmüştür. • Tüm seyahatlarını anlattığı <i>Seyahatname-i Evliya Çelebi</i> adlı eseri yazmıştır.
Yanyalı Esad Efendi	• Devrin âlimleri tarafından "Muallim-i Salis (Üçüncü Öğretmen)" ünvanı verilmiştir. • Aristo'nun bazı eserlerini Grekçeden Arapçaya çevirmiştir. • Öklid geometrisi alanında dersler vermiştir.